

JEDAN RIMSKI LETAK O DOSAD NEPOZNATOM OSLOBAĐANJU OBROVCA OD TURSKE VLASTI (U KOLOVOZU 1538. GODINE)

Žarko MULJAČIĆ
Zagreb

UDK 949.75"1538" Obrovac
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 31. XII. 1998.

Vijesti o ratovima i drugim važnim događanjima stizale su i prije pojave prvih novina (Venecija, 1563.) i dnevnika (Genova, 1639.) do stanovnika Italije. Za to se brinula jedna posebna struka ljudi, tj. sastavljači i umnožavatelji u prvo vrijeme rukom pisanih a kasnije tiskanih letaka u stihu i u prozi koji su prilično ažurno i točno (ali još ne i u određenim vremenskim razmacima) obaviještavali o svim novostima koje su njihovim kupcima mogle biti zanimljive, s težištem na onima sa Sredozemlja i iz glavnih prekoalpskih država. Osobito zanimljive bile su tada informacije o stvarnim ili namjeranim pokretima osmanlijskih kopnenih i pomorskih oružanih snaga i o kršćanskim protumjerama (koje su tada vrlo rijetko prerastale u protuofenzive), pogotovo ako se radilo o dijelovima Hrvatske koji su tada bili pod Mletačkom Republikom. Nerijetko nam takve tiskovine daju podatke o dosad nepoznatim događajima ili o nepoznatim pojedinostima inače poznatih događanja (na pr. da je Obrovac u tijeku mletačko-turskog rata 1537.-1540. bio - kako se čini - ne jedanput nego dvaput oslobođen i zatim ponovno izgubljen). Autor objavljuje uz opsežan komentar jedan u Rimu tiskani *avviso* koji je nepoznati sastavljač koji se krije pod pseudonimom Pamphilo Tinto (navodno) sastavio u Zadru 9. kolovoza 1538. Ujedno savjetuje istraživačima da u svom radu uzmu u obzir takve i slične poluslužbene "izvore".

Ako se zna da su prve talijanske novine (*Gazzetta*) izašle u Veneciji 1563. godine i da su se prvi dnevnici pojavili tek oko 80 godina kasnije (1639. godine u Genovi, 1640. u Rimu te 1642. u Milanu i Bologni) (usp. Castronovo, 1986; 9, 20; Wilhelm, 1996, 251), onda nije čudo što je razdoblje od pojave prvih tiskovina do sredine XVI. st. bilo, u Italiji, najpogodnije vrijeme za pojavu informativnih (uglavnom sasvim legalnih) letaka (koji su ponekad mogli sadržavati i mnogo više od dvije stranice). Oni su obavještavali općinstvo o pojedinim aktualnim događajima, na pr. o ratovima (osobito onima koji su ugrožavali neku talijansku državu odnosno njene posjede u Sredozemlju pa čak i same živote Talijana plaćenika u inozemstvu), o pošastima (kugi, koleri itd.), o (često spektakularnim) svečanostima

u svezi s vladarima, papama, nadbiskupima i drugim visokodostojanstvenicima (na pr. izbori, preuzimanja dužnosti, pohodi /tzv. *entrate*/, pogrebi i sl.), o novim proizvodima itd. Nedavno je objavljena vrijedna monografija čiji se autor, njemački romanist R. Wilhelm (1996.), uz pokoju digresiju prije i poslije odabranog perioda, pozabavio žanrovskim i jezičnim pitanjima jedne zanemarene neknjiževne tekstualne vrste (njem. *Flugschrift* “letak”) u Italiji (mjestimice i šire). Ustanovio je da se ta “protožurnalistička” vrsta konkretno ostvarivala u obliku većeg broja podvrsta od kojih su najvažnije dvije, tj. *povijest* (tal. *l'istoria*), uvijek u stihovima, sročanima najčešće u oktavama, i *obavijest* (tal. *avviso*), najčešće u prozi. Kako se dobri stihovi ne mogu sastaviti preko noći, razumljivo je zašto su *avvisi* bili ažurniji i kao takvi imali veći broj kupaca. Recimo usput da će ta podvrsta pomalo evolvirati u novine i da će zato biti potrebna dva uvjeta: periodičnost (*avvisi* su izlazili samo “po ukazanoj potrebi”) i svestranost (novine ne smiju biti monotematske). Preduvjet da se ti uvjeti (osobito prvi) ispune jest uspostava stalnih poštanskih linija koje jedine mogu omogućiti dobru obaviještenost redakcija i rentabilnost (tj. pretplatnike izvan centra u kojemu se novine tiskaju).

Obavijesti, osobito one starijeg datuma, sastavljene su najčešće u obliku pisma kojim se neki stvarni ili imaginarni izvjestitelj (koji obično nosi pseudonim) obraća još “maglovitijem” adresatu (tj. nekom stvarnom ili tobožnjem pretpostavljenom “šefu”, upravitelju nekog reda, prijatelju, dobročinitelju i sl.). *Avvisi* sadrže dosta često podatak o mjestu u kome su napisani i datum (koji također mogu biti izmišljeni). Ponekad postoji samo jedna od tih dviju odrednica. Sve u svemu, znanstvenici koji se bave bibliografskom obradom letaka vrlo često rabe formulu (ili neki njen dio): *s. l., s. d., s. n. a.* (tj. *sine loco, sine die et sine nomine auctoris*).

Malo je obavijesti čiji autor ne navodi, kao “dokaz” za istinitost svojih vijesti, da je bio očevidac događaja o kojima je riječ ili da je za njih saznao od vjerodostojnih osoba (sugrađana ili stranih putnika) kojih se imena u pravilu ne navode kako isti ne bi imali neugodnih posljedica ukoliko su javili podatke čije bi objelodanjivanje tiskom moglo zasmetati raznim “moćnicima”.

Dosadašnji su proučavatelji letaka svjesni da su njihovi popisi daleko od potpunosti pa i kad su se ograničili na “produkciju” u samo jednom gradu s obzirom da od nekih naslova ne postoji više niti jedan primjerak (ili se taj nalazi, “neotkriven”, u knjižnici nekog drugog grada koji se često nalazi u nekoj drugoj državi; na pr. u Münchenu za neke od 132 naslova koje je obradio R. Wilhelm, 1996., usp. XII. *Textkorpus*, str. 520-543). Od bibliografiranih samo su neke *historie* odnosno *avvisi* objavljeni u cijelosti (obično u obliku preslika). Tako je R. Wilhelm (1996, str. 567-598) objavio samo dva naslova u stihu i dva u prozi, u presliku, dok je T. Bulgarelli (1967.), koga nisam mogao konzultirati, objavio nepoznati broj naslova iz XVI. st. suvremenim slovima, respektirajući uglavnom dotične “pravopise” i jezične ili slučajne grješke njihovih sastavljača odnosno tiskara.

Čitajući Wilhelmovu monografiju (usp. moju recenziju: Muljačić, 1998.) zagolicala su me dva teksta od kojih tu postoje samo naslovi, koji su, ako povjerujemo navedenim podacima, nastali u Hrvatskoj, i to prvi u Dubrovniku 16. studenoga 1531. god. a drugi u Zadru 9. kolovoza 1538. Prvi je mnogo duži (sadrži četiri i po stranice, dok drugi sadrži

samo nepune dvije stranice), tiče se “velike” politike i temelji na vijestima koje su u Dubrovnik donijeli trgovci nepoznate narodnosti koji su upravo, nakon dvanaestodnevnog puta, stigli iz Carigrada. O tom sam tekstu dao u tisak (Muljačić, u pripremi) oveći prilog. Spomenuti trgovci bili su, ako im je vjerovati, u usmenoj vezi s osobama koje su radile u središtima najveće moći (carskom dvoru i sultanovu haremu). Opći je ton cijele te “poruke” optimističan: Tursko Carstvo stoji pred ozbiljnom krizom: car Sulejman II. Veličanstveni nije u stanju da za duže vrijeme obnovi napad na Beč jer leži od posljedica pada s konja u lov do čega vjerojatno ne bi bilo došlo da ne boluje od teške epilepsije; da stvar bude gora, na Dvoru se sukobljavaju njegovi sinovi od različitih žena od kojih su neki povezani s “oporbenjačkim” vezirima, a te intrige koje car nije u stanju presjeći zbivaju se u doba kad Carstvo trpi teške udarce na drugom i trećem bojištu (portugalska je ratna mornarica hame-tice potukla tursku u Crvenom moru a perzijski vladar koji, kao šijit, mrzi sunite, tj. Turke, zauzeo je Bagdad i Alep i možda će se probiti do obale Sredozemnog mora čime bi raspolovio Tursko Carstvo); konačno, neki “nebeski znaci” najavljuju da je Gospodin Bog odlučio uništiti Turke: nije slučajno što je teški potres u Bosni usmrtio na stotine muslimana i nijednog kršćanina i da je iz “ognjenog oblaka” nad Beogradom sišao na zemlju (kao iz letećeg tanjura, op. Ž. M.) “divlji div” koji je neometano cijeli sat stanovnicima sviju vjeroispovijesti držao govor o skoroj propasti Carstva a da ga nitko nije mogao u tome spriječiti (!).

Drugi *avviso*, kojim ću se u nastavku pozabaviti, mnogo je skromniji, bavi se jednim (vjerojatno drugim) oslobađanjem jednog malog gradića na Zrmanji, tj. Obrovca, do čega je, ako ćemo vjerovati opisu koji je potpisao neki nepoznati Pamphilo (Panfilio)) Tinto i poslao ga svom neimenovanom franjevačkom bratu /koji pripada strožem ogranku Male braće (tzv. *osservanti*) i koji je te obavijesti od Tinta navodno zatražio (vjerojatno iz Italije) pismom od 27. srpnja 1538./, došlo nakon višednevnih borba i granatiranja Obrovca (osobito tvrđave) dobrim topovima u sastavu jake vojske sastavljene od “Talijana” (pod tim se nazivom vjerojatno želi reći da se radi o plaćenicima iz drugih talijanskih država) pod zapovjedništvom povijesno realnog kondotijera Camilla Orsina.¹ Podaci o broju njegovih snaga uglavnom se slažu s onima koje spominje T. Raukar (1987, 209-211); podatke o turskim snagama nije mi moguće provjeriti (navodno su bile nešto jače ali nisu raspolagale topništvom), dok podatke o mrtvima treba uzeti *cum grano salis* (oko 160 Turaka i samo između 8 i 10 kršćanskih vojnika te podosta ranjenih “ali ne suviše važnih vojnika”). Po svemu sudeći u Obrovcu, koji je jedanaest godina prije još pripadao Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu (do pada pod Turke došlo je nakon skoro šesnaestomjesečne opsade potkraj ožujka 1527.; usp. Raukar, 1987, 206), svi su stanovnici bili muslimani. U džamiji u predgrađu koju su kršćanske snage zauzele u nedjelju 4. kolovoza pobjednici su odslušali svetu misu prije ne-

¹ Usp. T. RAUKAR (1987, 209-211). Iz jednog dokumenta iz ASV koji se tu citira saznajemo da je Senat 8. listopada 1537. odlučio da se u Dalmaciju pošalje “*sotto il governo dell' illustrissimo signor Camillo Ursino*” tri tisuće pješaka, od kojih je u Ankonu stiglo 1500 (koji će tamo biti isplaćeni i ukrcani) dok ih je isto toliko stiglo u Veneciju (“*nel nostro lido*”) od kojih 400 ide noćas za Dalmaciju dok će ostali krenuti malo pomalo i nadati se je da će tamo skoro stići.

go su poduzeli juriš na središte gradića i kaštel. Zarobljeno je oko 390 turskih vojnika i svi civili (žene i djeca).

Većih problema s interpretacijom ovog izvještaja nema (za neke jezične i druge teškoće v. bilješke uz tekst koji donosim u nastavku *in extenso*). Problem pričinja razlika u datumu. Dok Raukar (1987, 209, 211) govori o dvama bojevima u svezi s Obrovcem: (prvi, koji su pomogle mletačke galijske, završio je izbacivanjem Mlečana iz “varoši” nepoznatog dana 1537. godine; slično je završio i drugi u tijeku koga je Camillo Orsino “potkraj lipnja 1538. s 1400 pješaka, stotinjak konjanika i topovima napao Obrovac i osvojio njegovu utvrdu, ali su Turci grad uskoro ponovno oteli Mlečanima”), dotle P. Tinto govori o oslobađanju do koga je došlo početkom kolovoza 1538. godine.

Postavlja se pitanje, da li su Mlečani izveli još jedan, treći pokušaj da oslobode Obrovac (o kojemu šute izvori kojima raspolaže T. Raukar) ili je P. Tinto, ukoliko se nije zabunio u datumu, izmislio cijelu stvar. I onome tko nije strateg sasvim je jasno da je bilo vrlo teško zadržati Obrovac bez prethodnog oslobađanja upravo nešto ranije izgubljenih utvrđenih mjesta Nadina i Vrane. Čini se da ni velika politika nije pogodovala hrvatskim probojima. Car Karlo V., koji je, s papom Pavlom III., saveznik Mletačke Republike u tom ratu (1538.-1540.), bio je dao zapovjedniku udružene mornarice Andrei Doriji tajni nalog da *ne* potuče tursku flotu, ako je sretne (što se desilo kod Preveze u Jonskom moru gdje A. Doria 27. rujna 1538. “nije htio prihvatiti bitku”; (usp. Raukar, 1987, 211). Time je spriječeno “jačanje mletačkih pozicija na Sredozemlju” što je odgovaralo carevoj politici u Italiji.

Bilo kako bilo, Obrovac je ostao pod turskom vlasti nakon mira od 2. listopada 1540. i razgraničenja od 1545. (v. zemljovid u Raukar, 1987, 223) pa čak i nakon poznatog poraza turske flote kod Lepanta 7. listopada 1571., mira iz 1573. i razgraničenja 1576. (v. zemljovid, Raukar, 1987, 225) sve do kraja 1683. godine kad je definitivno oslobođen od Turaka (nakon još jednog neuspjelog oslobađanja ranije iste godine, usp. Peričić, 1987, 364-365).

Avviso koji objavljujemo zanimljiv je također jer bez okolišanja pokazuje motive osloboditelja Obrovca (točnije, stranih plaćenika koji su u tom dosad nepoznatom (ako nije izmišljen) pokušaju sudjelovali): radilo se o novcu; ne samo patriotizam nego i kršćanska uzajamnost i solidarnost nisu tu bili nazočni; to je razvidno iz zadnje rečenice: samo ako iz Zadra dođe “dobar iznos u gotovini” da “osvježi” one pješake, može se očekivati da će se oni založiti, ukoliko C. Orsino prosudi da treba poduzeti neki novi pothvat.

Na kraju jedan savjet mladima. Bilo bi korisno kad bi se “pročešljale” talijanske i druge knjižnice u čijem se knjižnom blagu nalaze “letci” svih podvrsta jer je vrlo vjerojatno da bi se tu mogli naći i drugi tekstovi o kršćansko-turskim ratovima u Hrvatskoj.

COPIA di vna littera / di Zarra che contiene. / La Fazioni² del Illustro. S. Camillo Orsino fat / ti contra turchi. La presa per forza di Obrouaz. / La morte et destrutione de turchi, che erano in ditto Obrouaz: / Il sacco, & prigionieri fatti da li ualenti Solda / ti Italiani.³

² Lapsus mjesto *Le Fazioni*. Ta imenica ima tu arhaično značenje “pohvatiti”.

³ Ovaj naslov donosim prema WILHELMU (1996, 534) koji je vertikalnim crtama obilježio mjesta gdje nastaje novi redak čega se BULGARELLI (1967, str. 138) nije držao. Wilhelm nije ispravio ostatke latinskog pravo-

Reverendo quanto fratello osservan.⁴ In risposta dalla sua Vintisette de il passato gli dico, che alli Sette del presente⁵ venne uno messo mandato dallo Illustre Signor Camillo con littere alla Illustrissima Signoria, che il Primo di questo mese sua Signoria gionse alla fiumara sotto Obrovaz, luocho che fu de il Turcho, & di non piccola importantia alla Dalmatia. Et accampo la terra con Dui millia fanti, & fatti poner in terra Quatro buoni canoni dalla banda del fiume lo fece battere per Dui giorni, cioe il Venere, & il Sabato,⁶ & toltoli le difese, senza voler da quelli di dentro patti, non ostante che su il monte li fusse gionto soccorso di Mille e Quatrocento Cavalli Turchi, e Trecento fatti⁷ di quelli confini, ribatutti con qualche danno loro da li nostri.

La Dominica sequente⁸ detta la messa nella Moschea del borgo, che presero subito, fra le Decinove, & Venti hore,⁹ sua Signoria fece assalir la terra, & la fortezza di non molto circuito, da Sessanta lanze spezzate,¹⁰ parte de sua Signoria, & parte de il Signor Paolo

pisa što se tiče nekih pojava slova *v* i *u* (stoga tu za *Obrovaz* stoji *Obrouaz*). Zahvaljujem kolegi Wilhelmu što mi je poslao preslik toga *avviso-a* prema Bulgarelliju (tu je prevladala moderna upotreba spomenutih dvaju slova, ali još ima nepotrebnih čuvanja latinskog *h*, znakovi za naglaske kao da još ne postoje a mnoge riječi pisane su na način koji nije pobijedio u kasnije usvojenoj normi). Naslov koji je ujedno svojevrsno kazalo svih važnijih dijelova tog izvještaja ima u svom centralnom dijelu ključnu riječ *presa* "osvajanje".

⁴ *Osservan* je skraćeni oblik za *osservante*. Mala braća su se dijelila na konventualce (koji su od 1517. tvorili zasebnu zajednicu unutar franjevačkog redovništva) i "opsluživatelje" (misli se: strožih pravila, tj. *lfratil osservanti*).

⁵ WILHELM ističe (1996, 227-228) dvije uvodne formule za *narratio* koja slijedi. *Dico* (*adunque*) i sl. vezuje se jače na sastavljača pisma dok *dovete sapere / intendere* usredotočuje se u prvom redu na adresata, ima dakle izrazito dijaloški karakter. Taj pripovjedački signal (koji je, naravno, moguć i u jednini: *tu hai da sapere*, španj. *has de saber* i sl.) češći je od prvoga. Neki *avvisi* imaju na kraju tzv. *Conclusio-Signal*, na pr. *Altro non scrivo per hora* (i sl.), čega ovdje nema. Podatak da je glasonoša C. Orsina stigao s prvim pismom naslovljenim zadarskom providuru s obrovačke bojišnice sedmoga ovoga mjeseca (za što mu je trebalo svega par sati jahanja), povezan s podatkom na kraju pisma (da je glasnik krenuo odmah nakon što se ušlo u Obrovac) ukazuje da je Obrovac do kraja oslobođen ili u kasnim večernjim satima u utorak 6. kolovoza ili u prvim satima srijede 7. kolovoza 1538. Mletačko računanje sati u to vrijeme počinje zalazom sunca. Ako je sunce u to doba godine bilo pred zalazom u oko 18,30 sati po modernom računanju vremena, onda se podatak u bilj. 9 ima preračunati sa "između 13,30 i 14,30" što upravo odgovara uobičajenom kraju mise u to doba (koja tada nije smjela početi puno poslije dvanaest sati).

⁶ Prema tablicama koje donose LIETZMANN / ALAND (1956.) prvi petak u kolovozu te godine bio je 2. a prva subota 3. kolovoza. To znači da je 1. kolovoza (tj. dan kad je Orsino stigao s vojskom na Zrmanju kod Obrovca) bio četvrtak. Prva je nedjelja bila 4. kolovoza, dok je 9. kolovoza bio drugi petak u mjesecu.

⁷ Ispr. *fatti* u *fanti*.

⁸ V. bilj. 6. Nije sasvim jasno da li se odnosna zamjenica *che* odnosi na džamiju (moschea) ili na varoš (*borgo*). Po mom se mišljenju *che* odnosi na (varošku) džamiju (znači da je u centru Obrovca postojala još barem jedna a možda i jedna i na kaštelu za vjerske potrebe 550 vojnika). Ima se shvatiti da su prvu džamiju zauzeli odmah (možda bez borbe), da su je na brzinu pretvorili u "katolički bogoštovni prostor", da je u njoj čitana misa (možda se radilo o bivšoj crkvi) pa je nakon toga, između 13,30 i 14,30, dakle dok se još dobro vidilo, C. Orsini naredio napad na centar naselja i tvrđavu.

⁹ Vidi bilj. 5 i 8.

¹⁰ Sintagma *lanze spezzate* znači "specijalci" (usp. DISC, s. v. *lancia*, str. 1363: "*soldato scelto appartenente alla guardia del corpo*").

suo figliuolo con spalle di Tre bandiere¹¹ de fantaria, che il resto era alla montagna con bellissimo ordine. Et per forza li sforzaro la terra, & il Castello, con morte di quelli di dentro da circa Cento e Sessanta, & il resto tutti prigioni, che non pur uno ne e scapolato, ne Donne, ne putti.

Erano dentro huomini da combatter circa CCCCC. e Cinquanta, li quali si sono difesi gagliardissimamente. Delli nostri non ne sono periti salvo che Otto, o Dieci, ma feriti assai, impero non huomini da conto.¹² Aspettamo le Seconde littere da sua Signoria, nelle quali piu diffusamente penso scrivera il successo. Il messo parti subito che si entro in Obrovaz, & non sa dire altro, ilquale questa sera torna indietro con buona summa di danari per rinfrescar quelli fanti, accio venendo bona occasione a sua Signoria di andar a fare altra impresa, si come si spera, habbiano a andar di buona voglia.

*Di Zarra alli. IX. di Agosto.¹³
M.D.XXXVIII.*

Pamphilo Tinto

¹¹ Svaka bojna (*battaglione*) brojila je tada 3 do 4 satnije (*bandiere*). Riječ *bandiera* odnosi se ovdje (usp. DISC, str. 253) na konjanike naoružane kopljima s barjacima, dakle na oko trista konjanika.

¹² Imamo ovdje lijep primjer promidžbe koja doduše priznaje neprijatelju da se hrabro borio ali je izgubio bitku makar je bio brojčano jači i dobro utvrđen, izgubivši pri tom mnogo više ljudi (oko 160 prema ciglih 8 do 10 mrtvih i nešto više ranjenih, što je zanemarivo ako se zna da kršćanske žrtve nisu iz redova specijalaca). Koliko je bilo turskih ranjenika, nije znano; možda ih uopće nije ni bilo.

¹³ 9. kolovoza bio je drugi petak u mjesecu.

Upotrijebljena djela

- BULGARELLI, Sandro - BULGARELLI, Tullio (1988). *Il giornalismo a Roma nel Seicento. Avvisi a stampa e periodici italiani conservati nelle biblioteche romane*, Roma.
- BULGARELLI, Tullio (1967), *Gli avvisi a stampa in Roma nel Cinquecento. Bibliografia. Antologia*, Roma.
- CASTRONOVO, Valerio (drugo izd. 1986), “*I primi sviluppi della stampa periodica fra Cinque e Seicento*”, u: CAPRA, Carlo / CASTRONOVO, Valerio / RICUPERATI, Giuseppe, *La stampa italiana dal Cinquecento all'Ottocento*, Roma-Bari, str. 1-66.
- DISC = SABATINI, Francesco / COLETTI, Vittorio (1997), *DISC. Dizionario italiano Sabatini-Coletti*, Firenze.
- LIETZMANN, D. Hans - ALAND, D. Kurt (1956), *Zeitrechnung der römischen Kaiserzeit, des Mittelalters und der Neuzeit für die Jahre 1-2000 nach Christus*, Berlin.
- Littera = Littera / De Raguzia de gli orribili Segni apparsi In / Bossina, & appresso a Bel Grado / De la morte de un Figlio del Turcho per man / del Fratello. / Della infirmita del Turcho & del Caso suo / cesso essendo a caccia / De lo Exercito grandissimo dil Sophi con= / tra Turchi, / De larmata rotta nel Mare rosso / Da Portughesi, ... De Ragugia, alli XVI de Nouemb. M.D.XXXI.*
- MULJAČIĆ, Žarko (1988), Recenzija: Raymund Wilhelm, *nav. dj.*, (1996), u: *Italienisch*, XX, Nr. 40, str. 177-180.
- MULJAČIĆ, Žarko (u pripremi), “Jedno nepoznato izvješće iz Dubrovnika o stanju u Otomanskom Carstvu (1531.)”, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, XXXVII, Zagreb – Dubrovnik, 1999, str. 33-46.
- PERIČIĆ, Šime (1987), “U vrtlogu ratova XVII stoljeća”, u: Foretić, Dinko (odg. ur. *et alii*), *Prošlost Zadra*, knjiga III, *Zadar pod mletačkom upravom 1409-1797*, Zadar, str. 353-410.
- RAUKAR, Tomislav (1987), “Ponovno pod mletačkom vlasti (1409-1500)”; “U sjeni turskih ratova (1500-1537)”, u: Foretić, Dinko (odg. ur. *et alii*), *Prošlost Zadra*, knjiga III. *Zadar pod mletačkom upravom 1409-1797*, Zadar, str. 27-124; 175-226.
- RIGHINI, Enrico (ur.) (1975), *Enciclopedia storica Zanichelli*, Bologna.
- SOLMI, Angelo (ur.) (1972), *Piccolo Rizzoli Larousse. Dizionario enciclopedico per tutti*, Milano.
- WILHELM, Raymund (1996), *Italienische Flugschriften des Cinquecento (1500-1550). Gattungsgeschichte und Sprachgeschichte*, Tübingen (*Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie*, Band 279).

Žarko Muljačić: UN AVVISO ROMANO SU UNA LIBERAZIONE DELLA CITTADINA
CROATA DI OBROVAC DAL GIOGO TURCO (NELL'AGOSTO DEL 1538) FINORA
SCONOSCIUTA

Riassunto

L'autore analizza un avviso stampato a Roma nel 1538 (cfr. T. Bulgarelli, 1967, p. 138) firmato da uno sconosciuto che firmava con lo pseudonimo Pamphilo Tinto, redatto a Zadar/Zara il 19 agosto del 1538 a pochi giorni da una vittoria del condottiere veneto S. Camillo Orsino sul presidio turco di una cittadina strategicamente molto importante (Obrovac) che i Turchi avevano preso ai Croati nel 1527. Tale fatto non sarebbe straordinario se le fonti finora note non conoscessero altre due liberazioni effimere della stessa cittadina, avvenute nel 1537 (la data esatta non ci consta) e nel giugno del 1538. Se non si tratti di un errore di stampa (*agosto* al posto di *giugno*) disponiamo ora di un piccolo fatto nuovo nella storia plurisecolare delle guerre fra vari eserciti cristiani e turchi sul suolo della Croazia. Sappiamo purtroppo che anche questa liberazione fu di breve durata: se non prima al più tardi dopo la pace del 1540 Obrovac si trova saldamente in mano turca e continuerà ad esserlo fino alle grandi offensive cristiane dopo il disastro turco sotto Vienna nel 1683. Le cose non furono semplici neanche allora: nello spazio di pochi mesi Obrovac venne liberata due volte, la prima volta da truppe volontarie croate e, definitivamente, da forze armate regolari.

Žarko Muljačić: A ROMAN LEAFLET CONCERNING THE UP-TO-NOW UNKNOWN LIBERATION OF OBROVAC FROM TURKISH RULE (IN AUGUST 1538)

Summary

News about wars and other important events reached the populace of Italy even before the appearance of the first newspapers (Venice, 1563) and dailies (Genova, 1639). This was because of the work of specific professionals, the writers and reproducers of leaflets in verse and prose which were initially manually written and afterwards printed. These leaflets informed in a rather prompt and precise manner (but still not in regular temporal intervals) about all the news which might be of interest to their customers with the emphasis being on the news from the Mediterranean and from the main countries over the Alps. Of special interests to the contemporary public was the information pertaining to the real or anticipated movements of the Osmanlian maritime and land armed forces and the Christian countermeasures (which at the time rarely grew into counteroffensives), especially if these took place in the parts of Croatia which were under Venetian rule.

Not at all rarely these leaflets provided data concerning previously unknown events or unknown parcels of known events (for instance that during the Venetian-Turkish war between 1537-1540 Obrovac had been - as it seems - liberated twice and not once and afterwards again lost to the enemy). Providing a voluminous commentary, the author brings to light an *avviso* printed in Rome which its unknown writer, hiding under the pseudonym Pamphilo Tinto, (supposedly) composed in Zadar on August 9, 1538. The author advises researchers to take into consideration such half-official sources when doing their work.